

УДК 351:796.011.1:615.825
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.43>

В. П. Пурнак

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Ґжицького

О. П. Гентош

асистент кафедри права
Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Ґжицького

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У СИСТЕМІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПЕДАГОГІЧНО-ВИХОВНІ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Соціалізаційний розвиток особистості здійснюється під впливом зовнішніх і внутрішніх, соціальних і природних, керованих і некерованих факторів. Він протікає в процесі її соціалізації, тобто засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих даному суспільству, соціальної спільності, групі, відтворення соціальних зв'язків та соціального досвіду. Соціалізація відбувається в умовах стихійного впливу і під впливом соціально контрольованих обставин та спеціально створюваних в процесі виховання у закладах освіти умов.

Здатність до розвитку є найважливішою властивістю особистості протягом усього життя людини, водночас традиційною є точка зору, що виховання здійснюється лише стосовно під-ростаючого покоління, а зі змістовної точки зору виховання класифікується по-різному. Узагальнена класифікація включає в себе розумове, трудове, фізичне та інші види виховання. Беручи до уваги аспекти виховного процесу, виділяють ідейно-політичне, патріотичне, моральне, інтернаціональне, естетичне, правове, екологічне та економічне виховання.

Ідеї громадянського суспільства визначають життєдіяльність різних типів і видів соціальних спільнот, у швидкоплинному світі людина може жити і ефективно функціонувати, лише володіючи високою особистісною гнучкістю. Їй необхідна здатність отримувати і засвоювати нову інформацію, адаптуватися до економічних, соціальних і психологічних змін як у суспільстві та державі, так і в найближчому соціальному оточенні. Особливо це проявляється в процесі взаємодії особистості з оточуючими її людьми, об'єднаними в колективи, що надає вихованню певну специфіку.

Специфікою професійного виховання в закладах освіти України має бути провідна роль колективу у формуванні особистості, осмислений минулий виховний досвід. Спроби переробити індивідуальну природу людини виявилися прямолінійними і спрощеними. Тільки гармонійне поєднання особистого і колективного найбільшою мірою відповідає зрілим уявленням про педагогічно-виховні технології. Виховання людини, як формування розвинутої особистості, тепер становить одне з головних завдань сучасної державної політики.

Сучасна професійна підготовка кадрів у системі освіти полягає в тому, щоб кожна людина формувалася як особистість, що взаємодіє з оточуючим колективом. Для цього потрібно вдосконалення індивідуальних можливостей, вміння самостійно мислити, оновлювати і розширювати свої знання, розвиток мислення, поглядів, почуттів, готовності до участі в спільній з іншими людьми економічній, соціальній та державотворчій діяльності. Отже, важливе місце в педагогічно-виховній діяльності повинно відводитися завданню формування в людини здатності бути суб'єктом суспільно-владних відносин, що можливо лише в умовах виховання у спільноті.

Ключові слова: соціалізація, педагогічно-виховні аспекти, державна політика, професійність, підготовка кадрів, заклади освіти, сучасні підходи.

Постановка проблеми. Процес включення людини в систему колективних відносин складний, неоднозначний і часто суперечливий, а становище особистості в системі групових трудових відносин найістотнішим чином залежить від її індивідуального соціального досвіду. Саме досвід визначає характер її суджень, системи ціннісних орієнтацій, лінію поведінки. Водночас, як складаються стосунки особистості і колективу, залежить не тільки від якостей самої особистості, але і від особливостей колективної психології. Найбільш сприятливо педагогічно-виховні відносини складаються там, де колектив вже досяг високого рівня свого розвитку, де він представляє силу, засновану на традиціях, громадській думці, авторитеті самоврядування.

Такими колективами є спільноти в системі закладів освіти, а кожна людина з більшою або меншою енергією прагне до самоствердження в колективі, до того, щоб зайняти в ньому сприятливе для себе положення. Управляти педагогічно-виховним ефектом колективу означає коригувати його функціонування, використовувати в якості інструменту виховання з урахуванням тієї стадії його розвитку, на якій він знаходиться. У випередженні такого положення спрямована перспективна розробка теоретичних і прикладних проблем особистісно-орієнтованого виховання.

У цьому понятті об'єднуються професійна роль і громадянська особистісна позиція, прийнята на себе однією людиною і реалізована в інтересах іншої людини або колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові розробки теорії та практики державної гуманітарної політики виходять із принципу особистісного підходу до вихованця як до сприятливого відповідального розвитку так і до суб'єкту виховної взаємодії. Узагальнення поданих методологічних позицій дозволяє уявити педагогічний вплив як діяльність із формування виховного середовища, що дозволяє реалізувати особистісний потенціал із метою досягнення життєвих орієнтирів в інтересах освітньої підготовки і професійної діяльності. Педагогічно-виховний

вплив передбачає допомогу в підготовці кадрів щодо усвідомлення себе особистістю, у виявленні і розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, в здійсненні особистісно-значущому і суспільно прийнятному самовизначенні.

Проведений теоретичний аналіз суті, формування і функціонування педагогічно-виховної діяльності у системі закладів освіти дозволяє виділити в ній проблему пріоритету саме виховної взаємодії. Усунення виявлених недоречностей у низці наукових і навчальних публікацій останніх років дозволяє тепер розглядати виховну взаємодію як цілеспрямований процес суб'єкт-суб'єктних відносин між вихователем і вихованцем, спрямований на формування і послідовний розвиток особистісних властивостей і якостей, необхідних для ефективної навчальної, професійної та інших видів діяльності щодо підготовки висококваліфікованих кадрів.

Мета статті – обґрунтування державної політики сучасної професійної підготовки кадрів у системі закладів освіти України на основі педагогічно-виховних та соціалізаційних особливостей.

Виклад основного матеріалу. У результаті взаємопроникнення різних соціальних, професійних і індивідуально-психологічних рис особистості оформляється педагогічний стиль і виховна позиція закладу освіти. Вони пов'язані із суспільним устроєм, традиціями, особливостями державної гуманітарної політики, але в чималому ступені залежать і від сформованої педагогічної культури. Основні складові частини педагогічного успіху полягають в його професіоналізмі та моральному авторитеті, які передбачають вміння увійти в контакт, знання їх індивідуальних і вікових особливостей, повагу до людської гідності, здатність творчо вирішувати складні ситуації в житті особистості.

Водночас необхідність морального, громадянського і професійного підходу впливає із самої суті процесу виховання, який передбачає розуміння власних громадських завдань, цивільних цілей, а також знання майбутніх професійних кадрів. Поряд із перерахованими умовами ефективного виховання вельми важливим

є знання педагога, керівництво у своїй професійній діяльності відповідними принципами оптимальної організації і раціонального здійснення. Водночас розуміння виховання як складової частини розвитку і соціалізації людини, як взаємодії професійного фахівця і початківця дозволяє виділити низку принципів виховання, які можуть розглядатися як принципи освіти та організації соціального досвіду.

У цьому випадку розуміння педагогічно-виховного впливу для розвитку людини зумовлює принципи підходу до виховання як до цілеспрямованого розвитку.

При різних тлумаченнях поняття педагогічного і виховного впливу їх об'єднував підхід до людини як до її частини і твердження необхідності його виховання відповідно до об'єктивних закономірностей розвитку в громадянському суспільстві. Процес виховання повинен ґрунтуватися на науковому розумінні природних і соціальних процесів, узгоджуватися з загальними законами розвитку людини, формувати в нього відповідальність за еволюцію самого себе.

Вважається, що цілі, зміст і методи виховання зрозумілі в тому випадку, якщо враховують історичну ситуацію, що склалася в конкретному соціумі, традиції і стиль соціалізації. Процес виховання, інститути виховання при цьому підході розглядаються лише як засоби розвитку особистості. Такий підхід дає можливість трактувати саме виховання як сукупність взаємодоповнюючих процесів державного і громадського виховання. Це призводить до розуміння сучасної державної політики підготовки професійних кадрів як одного з багатьох інститутів виховання, який втратив монополію в освіті, але зберіг пріоритет у систематичному навчанні.

Представлені положення розкривають сутність і зміст виховання, створюють умови для розгляду важливого компонента у вихованні та педагогічних основ.

Особливого роду виховні системи формуються в зонах військових конфліктів, стихійних і соціальних лих, де люди відчули сильні емоційні потрясіння, що обумовлює посилення реабілітаційної функції у виховній діяльності педагогів. Виховні системи закладів освіти різних рівнів

зорієнтовані на формування особистісних властивостей і якостей фахівця відповідної сфери професійної діяльності. Виховні системи гуманістичного типу відрізняються базуванням на гуманістично-орієнтованій концепції виховання, переважанням в учасників виховного процесу позитивних ціннісних орієнтацій і відчуженням негативних явищ, атмосферою взаємної довіри, доброзичливості і взаємодопомоги.

Формування сучасних педагогічно-виховних систем починається з розробки її вихідної концепції та ознайомлення студентів та педагогів з її основними ідеями, вона проходить етапи формування, функціонування в оптимальному режимі, розвитку або, при необхідності, поновлення. На етапі функціонування реалізуються норми поведінки, форми організації життєдіяльності студентів та педагогів. Визначаючи основні характеристики системи при її формуванні, педагоги потім усвідомлюють себе лише однією з діючих в ній сил. З посиленням значення колективу вибір перспектив подальшого розвитку педагогічно-виховної системи здійснюється педагогами та студентами спільно.

Основним критерієм педагогічної доцільності функціонування виховної системи визнається самопочуття студентів, спрямованість і рівень їх особистісного становлення і розвитку. Процеси відновлення пов'язані зі змінами, перш за все, у блоці цілей, за якими іде реформування структури, діяльності та відносин, створення нових ціннісних орієнтацій і моральних норм. Відчуваючи вплив як зовнішнього чинника навколишнього середовища, так і внутрішніх регулятивних процесів, педагогічно-виховна система долає виникаючі протиріччя між ціннісними компонентами, культивованими педагогами, що складаються в суспільстві, між традиціями і новаціями.

У функціонуванні педагогічно-виховної системи може настати кризовий етап, який не усвідомлюється ні педагогами, ні студентами, але виявляється або в незадоволеності навчально-виховної та іншою діяльністю, або в складнощах у проведенні професійної роботи. Формування і функціонування виховних систем є одним із

пріоритетних напрямків розвитку сучасної педагогічної теорії і практики. У зв'язку із цим важливими є виявлення співвідношення виховання і соціалізації в умовах сучасного суспільства, педагогічне осмислення процесів самопізнання, самоусвідомлення, самореалізації особистості в освітніх та інших установах зі сформованими виховними системами. Віковий підхід у вихованні передбачає врахування і використання закономірностей формування і розвитку конкретної молодої людини, а також соціально-психологічних особливостей груп студентів, зумовлених їх віковим складом.

Розвиток і життя молодої людини в системі закладів освіти на кожному віковому етапі має самостійне значення з виховної та педагогічної точок зору. Це призводить до невиправданого трактування змісту виховання тільки як підготовки людини до життя, до об'єктного ставлення до людини, ігнорування самоцінності особистості в кожен момент її існування, а також до навмисного спотворення тимчасової невизначеної перспективи, виникнення соціальної безвідповідальності. Вікові особливості утворюють комплекс фізичних, пізнавальних, інтелектуальних, мотиваційних і емоційних властивостей молодої людини, які притаманні більшості людей одного віку.

Характеристики тієї чи іншої вікової групи визначаються історичними, соціальними, культурними змінами, які властиві групі людей, яка переживає в один період часу одні й ті ж події. Це вимагає від виховної діяльності педагогів та інших професійних кадрів, які вирішують виховні завдання в системах освітніх, виробничих, науково-дослідних та інших установ, творчості та гнучкості в роботі. Етапи поступових змін у ньому чергуються з тими чи іншими кризами особистісної сфери молодої людини. На різних етапах вікових криз відбувається корінна зміна всієї «соціальної ситуації розвитку» молодої людини та виникнення нового типу стосунків з оточуючими, заміна одного виду професійної діяльності іншим.

Особливе інтеграційне значення має положення про те, що на кожному віковому етапі перед молодою людиною постає

низка завдань, від вирішення яких залежить його особистісний розвиток. Віковий підхід покликаний створювати умови для їх ефективного вирішення, він уособлює оптимальні умови виховання, догляду за студентом, здорового способу життя. Соціально-культурні завдання ставляться до особистості різними інститутами виховання та існують у вигляді певних норм і цінностей в суспільній практиці. Віковий підхід у вихованні в цьому випадку визначає знання, вміння, навички, цінності та норми, необхідні для вирішення цих завдань, фактично виконуючи соціальне замовлення формування громадянина, виховання професійних кадрів.

Соціально-психологічні завдання ставляться до проблеми становлення самосвідомості особистості, її самовизначення в різних сферах державного та громадського життя. У цьому випадку необхідно вчити молоду людину ставити перед собою цілі, адекватні віковим можливостям і її особистісним ресурсам, вносити в них корективи в зв'язку зі зміною об'єктивних обставин, способів співпраці, вирішення проблем, попередження і подолання конфліктів. Завдання виховання, не вирішене в молодому віці, може проявитися через тривалий період і викликати небажані зміни в спрямованості розвитку особистісної сфери молодої людини. Це істотно вплине на кінцевий результат педагогічного виховання, а саме особистісне самовизначення, самоусвідомлення і самооцінку молодої особистості.

Поява потреби в самовизначенні свідчить про досягнення молодою особистістю досить високого рівня розвитку, для якого характерно прагнення зайняти власну, але досить незалежну позицію у структурі інформаційних, ідеологічних, професійних, емоційних і інших зв'язків з іншими людьми. Процес становлення молодої людини як суспільного цілеспрямовано і свідомого індивіда характеризується поєднанням прагнення до єднання, суспільного визнання, включенням у соціально значущу для нього спільність і до відокремлення, виділення із спільності. Саме це виступає головною передумовою формування самосвідомості, самовизначення також може бути

розглянуто як процес освоєння молодого людиною різних міжособистісних і соціальних ролей.

Саме в самосвідомості молода людина виділяє себе з навколишньої дійсності світу, визначає своє місце в круговороті природних і суспільних подій. До того ж воно тісно пов'язане з рефлексією, де виходить на рівень теоретичного мислення. А оскільки мірою і вихідним пунктом ставлення людини до себе виступають, перш за все, інші люди, то самоусвідомлення за самою суттю носить суспільний характер. Одним із елементів самоусвідомлення є самооцінка особистості, емоційно насичена оцінка молодого людиною самого себе як особистості, своїх можливостей, моральних якостей і вчинків. Вона виступає важливим регулятором зовнішньої поведінки і внутрішніх помислів і визначає взаємини людини з оточуючими, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач.

Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності молодого людини і розвиток його особистісної сфери. У кожній людини, як правило, завжди є вимоги до себе, які знаходять відображення в її вчинках, спілкуванні, відносинах, діяльності, важливо лише їх виділити, проаналізувати, уточнити. На основі обраних шляхів, методів і засобів самовиховання, а також сформульованих особистих правил здійснюється планування роботи над собою, його зміст знаходить відображення у відповідних програмах або планах. Розгляд виховання як складової частини освітнього процесу дозволяє сформувати його цілісне розуміння як явища, наповненого своєрідними сутністю і змістом, що відображає специфіку виховання в колективі, особливості особистісно-орієнтованого виховання, місце і педагогічні функції, а також принципи організації та реалізації.

Висновки і пропозиції. Державна політика виховання професійних кадрів у системі закладів освіти України передбачає здійснення особливим чином організованої управлінської діяльності. Уже сьогодні розроблена ціла система особистісної сфери людини у все більшій кількості галузей в сучасному суспільстві, в тому числі і особистісних властивостей та яко-

стей. Слід враховувати, що змістовний компонент поряд із коректно поставленою виховної метою визначає успішність і характер функціонування усієї педагогічно-виховної діяльності. Це вимагає відповідної зрілості мотиваційної сфери особистості, яка також формується під впливом педагогічно-виховної взаємодії. У становленні зрілої особистості особливе місце займає професійне самовизначення, яке уособлює вибір майбутньої професійної діяльності.

У зв'язку із цим дуже важливими є сформована в процесі цілеспрямованої виховної взаємодії особистісне самоусвідомлення, соціалізація людини, що представляє основу професійного кадрового самовизначення і формує мотивовані життєві цілі і орієнтири. Педагогічно-виховна діяльність розглядається як процес, який динамічно розвивається, що сприяє становленню особистості в закладі освіти і вдосконалює особистість. У виховній взаємодії в умовах різних видів життєдіяльності виявляються закономірності педагогічного процесу на індивідуальному та колективному рівнях. Це зумовлено і опосередковано навчально-виховною діяльністю, цілями навчання і виховання в закладах освіти України.

Список використаної літератури:

1. Дзюндзюк В.Б. Зміна ролі держави в умовах глобалізації. *Теорія та історія державного управління*. Харків. 2011. № 2. С. 23–27.
2. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр.* Харків : в-во «Магістр», 2012. № 1. 205 с.
3. Парубчак І. Соціальна значимість молодіжних громадських організацій та об'єднань як суб'єктів реалізації державної молодіжної політики. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. Львів. регіон. Ін-т держ. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; за заг. ред. В.С. Загорського. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. Вип. № 30. С. 212–219.
4. Чигур Р.Ю. Феномен глобалізації: соціально-філософський аналіз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія»*. Острог, 2015. Випуск 18. С. 96–102.

Purnak V., Hentosh O. State policy of modern professional training in the system of educational institutions of Ukraine: pedagogical and socialization aspects

Socialization development of the individual is carried out under the influence of external and internal, social and natural, controlled and uncontrolled factors. It takes place in the process of its socialization, ie the assimilation of human values, norms, attitudes, patterns of behavior inherent in a given society, social community, group, reproduction of social ties and social experience. Socialization takes place both under conditions of natural influence and under the influence of socially controlled circumstances and conditions specially created in the process of education in educational institutions.

The ability to develop is the most important property of the individual throughout human life, while the traditional view is that education is carried out only in relation to the younger generation, and from a substantive point of view, education is classified differently. The generalized classification includes mental, labor, physical and other types of education, taking into account aspects of the educational process, distinguish ideological and political, patriotic, moral, international, aesthetic, legal, environmental and economic education.

The ideas of civil society determine the activities of different types and kinds of social communities, just as in a fleeting world a person can live and function effectively only with high personal flexibility. It needs the ability to receive and absorb new information, to adapt to economic, social and psychological changes in society and the state, and in the immediate social environment. This is especially evident in the process of interaction of the individual with the people around him, united in teams, which gives education a certain specificity.

The specifics of professional education in educational institutions of Ukraine should be the leading role of the team in the formation of personality, meaningful past educational experience, attempts to remake the individual nature of man were straightforward and simplified. Only a harmonious combination of personal and collective to the greatest extent corresponds to a mature idea of pedagogical and educational technologies. The education of man as the formation of a developed personality is now one of the main tasks of modern public policy.

Modern professional training in the education system is that each person is formed as a person who interacts with the surrounding team. This requires the improvement of individual capabilities, the ability to think independently, update and expand their knowledge, development of thinking, views, feelings, willingness to participate in joint economic, social and state-building activities with other people. Thus, an important place in pedagogical and educational activities should be given to the task of forming a person's ability to be a subject of social power, which is possible only in terms of education in the community.

Key words: *socialization, pedagogical and educational aspects, state policy, professionalism, training, educational institutions, modern approaches.*